En dan past men alzoo op de *geloofsverzekerdheid* precies diezelfde onheilige methode toe, die men zoo scherp veroordeelt, als er sprake is van *twijfel aan de waarheid*.

Dit nu is een kwaad dat de gemeente Gods verwoest, en waartegen niet ernstig genoeg kan te velde getrokken.

Slaat ge de brieven der heilige apostelen op, dan vindt ge van zulk een poging om twijfel aan iemands geestelijken staat op te wekken geen spoor; maar stuit ge integendeel telkens op de meest krasse uitspraken, die strekken om de geloofsverzekerdheid te bevestigen.

Stellig was de kerk te Corinthe in die dagen eene der slapste en minst gefondeerde kerken, en toch aarzelt Paulus niet aan die innerlijk verscheurde kerk, die zich zoo ernstig aan het heilig Avondmaal bezondigd had, te schrijven: »Die ons met u *bevestigt* in Christus en die ons *gesalfd* heeft, is God, die ons ook heeft *verzegeld* en het *onderpand* des Geestes in onze harten gegeven."

Iets wat nu zeker niet zóó mag verstaan, alsof Paulus hiermee alle personen in de kerk van Corinthe zalig sprak. Ook in die kerk toch zullen wel hypocrieten met de geloovigen vermengd zijn geweest. Maar er blijkt dan toch uit, dat Paulus wel verre van den twijfel op te wekken en de geloofszekerheid te schokken, integendeel, op gevaar af van een enkelen hypocriet naar den mond te spreken, de geloovigen zoo sterk en zoo kras mogelijk in hun geloofsverzekerdheid sterkt.

En dit nu deed Paulus niet, omdat hij een *ingebeelde* zaligheid wilde bevorderen of de lieden met een *gestolen* zaligheid de eeuwigheid wilde laten ingaan; maar eenigljk omdat hij wist, hoe Satan er altoos op uit is, om iemand aan zijn geestelijken staat te gaan schudden, en omdat het deswege de apostolische roeping was, niet Satan hierin behulpzaam te zijn, maar het werk van Satan te verbreken.

Zonder geloofsverzekerdheid; niet wankelende en hinkende, maar *besliste* geloofsverzekerdheid; *kan* er geen betoon van Christelijke veerkracht zijn, maar blijven we als geestelijk kranken jaar in jaar uit ons op het beddeke onzer geestelijke machteloosheid om en om wentelen.

Indien de heilige apostelen het innerlijk besef van vaste en besliste geloofsverzekerdheid niet zoo diep in het levensbesef der eerste belijders van den Christus hadden ingeprent, zou de afgod van het heidendom nooit gevallen zijn; zou niet brandstapel na brandstapel getuige zijn geworden van der Christenen heldenmoed; en zou nooit Azië, Afrika en Europa met hun kusten die de Middellandsche zee omzoomen, zoo snel en zoo verrassend voor het Kruis veroverd zijn.

En ook, zoo én Luther én Calvijn niet geheel in apostolischen trant de innerlijke wetenschap en zekerheid van de uitverkiezing der geloovigen zoo diep in het hart hunner tijdgenooten hadden ingegrift, zou nooit de Reformatie der kerken ,zijn doorgebroken, zou ons Nederland nooit van Spanje zijn vrijgemaakt; er zou nooit noch van de Hugenoten in Frankrijk, noch van de Puriteinen in Engeland, noch van de Pelgrimvaders in Amerika die wondere geloofskracht zijn uitgegaan, waarvan Bancroft, de groote historieschrijver, die zelf *geen* Calvinist was, getuigt: »Juist, omdat ze zich van God uitverkoren achten, dorsten ze den strijd met Satan aan; en omdat ze geleerd hadden Satan niet te vreezen, daarom vreesden ze ook den mensch niet."

De Dooperschen, die vóór Calvijn hier invloed wonnen, en de vrome zielen gevangen hielden, *die* ja, kweekten den twijfel aan; die leerden de vromen »met een boeksken in een hoeksken" zitten; maar die hebben dan ook voor de vrijmaking van ons land van Spanjes dwingelandij nooit een vinger uitgestoken.

Dat konden ze niet.

Niet omdat ze geen teedere, lieve, vrome menschen waren; maar omdat ze geleerd waren, eindeloos in de diepte van hun gemoed te wroeten; daardoor ter prooi geraakten aan allerlei ingebeelde geestelijke krankheden; en zoodoende nooit die heilige geestdrift van het Sion Gods in hun borst voelden ontvlammen, die alleen tot een strijd als van David tegen Goliath bekwaamt.

Ook nu weer ziet men, hoe eerst met het terugkeeren van het Calvinisme, die vonk van heiliger geestdrift weer onder ons is opgegloord, en hoe eerst door de vastheid van overtuiging, die het Calvinisme bevordert, betooverende veerkracht op elk gebied des levens ontwaakt.

Iets wat nu niet daaraan ligt, dat Calvijn ons geleerd heeft, de zaak onzer eeuwige zaligheid *luchthartig* te behandelen, of ook ons geraden heeft, ons maar toe te eigenen wat ons niet toekomt, maar hieraan, dat hij, op grond van het apostolisch woord, ons in den *twijfel* onder elken vorm een trawant van Satan heeft doen zien, en daardoor een richting aan onzen geest heeft gegeven, die den *twijfel* mijdt en vliedt als een doodelijke besmetting onzer ziel, en ons naar het *geloof* als het eenig medicijn voor al de wonden van ons hart doet grijpen.

Wilt ge daarom ook in onze dagen voor u zelf, voor uw gezin en voor uw omgeving zegenend werken, zie dan voortaan in den *twijfel*, zoo wel op het stuk der *waarheid* als op dat der *geloofsverzekerdheid*, uw doodvijand, dien ge te lijf gaat met elk u ten dienste staand wapen.

Strekke bovenal de onderwijzing der jeugd op de catechisatie en de dienst des Woords op den kansel, niet om Satan in het wekken van twijfel ter wille te zijn, maar om in den Naam des Heeren tot beslist, bezield en veerkrachtig geloof op te wekken.

En waar weer kerkelijk leven ontwaakt, trede het daar van meet af op in den apostolischen vorm, naar den regel van het heerlijk woord van Paulus: »Die ons met u *bevestigt* in Christus en die ons *gezalfd* heeft, is God, die ons ook heeft *verzegeld* en het *onderpand* des Geestes in onze harten gegeven!"

Dan komt het tot een roemen in den Borg, bij wie waarlijk gegrepen is, en in zulk een kerk houdt de hypocriet het niet uit.

Die druipt dan af.

KUYPER.

Amsterdam, 4 Dec. 1891.

Met weglating van andere rubrieken geven we in dit nummer de geheele redevoering; die door den heer Prof. Noordtzij op 25 November in de Tweede Kamer is gehouden.

Deze redevoering dient gelezen te worden. Ze is een principieele uiteenzetting van onze grieven tegen den bestaanden toestand.

Niet alleen wat de financieele regeling, maar ook wat de *rechtspositie* der kerk van Christus in deze landen betreft.

Misschien zelfs is dit laatste van nog meer belang dan het eerste.

Een kerk kan geen *rechtszekerheid* erlangen, eenvoudig omdat de wet van 1853 die niet geven kan, en de wet van 1855 over de vereenigingen voor geen kerk bruikbaar is.

Het siert dan ook de Antirevolutionaire Kamerclub, dat zoo principieele en saakrijke bespreking door haar in de Staten-Generaal is uitgelokt.

Zóó voert men een pleidooi voor heilige belangen.

Zoo voert men een strijd voor hoogere beginselen.

Zoo toont men de kracht te kennen, te eeren en te gebruiken, die er schuilt in het *publieke woord*.

Aan den heer Noordtzij daarom onze dank, dat hij met den gloed der overtuiging en met de macht, die in kennis van zaken ligt, deze hoogernstige quaestie aan de orde heeft gesteld.

Hiervan kan men zeker zijn, ook al was zijn eerste tevens zijn laatste rede in de Kamer, deze redevoering zal blijven leven.

De naam „orthodox" is een in onzen tijd veelszins misbruikte en uit zijn verband gerukte naam.

„Orthodox" beduidt niet maar rechtzinnig in den algemeenen zin, dat men nog taliter qualiter vasthoudt aan eenige mysteriën van het Christendom; maar in zeer bepaalden zin, dat men het met *de leer van de kerk* houdt.

Iemand, die hoe Gereformeerd ook in alle overige punten, op het stuk van den vrijen wil de opinie van Arminius is toegedaan, is in een Gereformeerde kerk *niet* orthodox, en zoodra hij dit punt drijft, zelfs een *ketter*.

Tegenover *orthodox* staat *heterodox;* d. w. z. een andersdenkende, een andersgezinde; terwijl rechtzinnig alleen hij heet, die *niet* anders, maar evenzoo, denkt als de kerk dit in haar belijdenis heeft uitgesproken.

Of, wil men het nauwkeurig onderscheiden, dan is orthodox alleen hij, die denkt zooals de kerk in haar belijdenis denkt, en voorts bij gerezen geschil haar recht van beslissing, mits altoos naar den Woorde Gods, erkent.

Zoolang er dus maar ééne kerkformatie bestond, was er ook maar ééne orthodoxie.

Zoodra echter de Grieksche kerk zich lang vóór de Reformatie afscheidde van de Roomsche kerk, was men orthodox in het Oosten als men voor heterodox in het Westen gold, en omgekeerd orthodox in het Westen, als men in het Oosten werd uitgeworpen.

Dieselfde tegenstelling bestond evenzoo bij de Nestoriaansche, de Koptische kerken en zoo voorts, want niets is meer onwaar dan de voorstelling, alsof vóór de Reformatie alle kerken op aarde ééne zelfde belijdenis hadden.

Maar natuurlijk is door de Reformatie der 16e eeuw en ten gevolge van haar uitbreken, het *aantal* orthodoxieën zeer toegenomen, en is er met name een Luthersche orthodoxie, een Gereformeerde orthodoxie, een Arminiaansche orthodoxie en een Sociniaansche orthodoxie bijgekomen.

Hieruit nu volgt, dat een ieder alleen zijn eigen kerk en *haar* belijdenis voor orthodox houdt, en op dien grond voor die belijdenis opkomt; terwijl hij wat zich overigens „orthodox" *noemt*, voor minder of meer van de waarheid afgeweken houdt.

Een Luthersche oordeelt dat alleen een aanhanger van de Augsburgsche confessie orthodox is, en keurt den Gereformeerde een afgewekene en onzuiver in de leer.

En omgekeerd oordeelt een Gereformeerde, dat alleen de Calvinist orthodox is, en ziet hij in elk Luthersche iemand die niet volkomen zuiver in de belijdenis staat.

Over en weer kan men daarom elkander wel als broeders eeren, waardeeren en liefhebben, ook saâmwerken op velerlei gebied; maar men belijdt niet eenzelfde belijdenis, en kan op dien grond elkander *niet* voor orthodox verklaren.

En hierin nu steekt op zich zelf niets beleedigends, want het is precies hetzelfde als dat men zegt: Ik ben *Gereformeerd* en gij zijt *Luthersch*.

Maar in onze eeuw heeft men het gebruik van dat woord „orthodox" almeer vervalscht.

Thans immers stelt men „orthodox" tegenover „modern." Thans reikt men een brevet van orthodoxie uit aan een iegelijk, die, van wat belijdenis en van wat kerk ook, nog zekere algemeene hoofdwaarheden tegenover de loochening van den Christus vasthoudt.

En zoo gebeurt het dan, dat ook in Gereformeerde kerken nog voor orthodox doorgaat de leek of de prediker, die feitelijk met al de cardinale en kenmerkende leerstukken der Gereformeerde kerken gebroken heeft en er tegen ingaat, en thans een soort belijdenis op eigen hand heeft, die in elk geval nog eer Luthersch of Arminiaansch dan Gereformeerd zou moeten heeten, maar ook door Melanchton en Episcopius als geheel in strijd met de orthodoxie zou zijn verworpen.

Nu laten we hierbij de quaestie in het midden, of het al dan niet *noodzakelijk* is, in onze dagen nog „orthodox" te zijn. Gelijk men weet beweren de Ethischen, dat de tijd der Belijdenissen thans voorbij is, dat God de Heere bezig is de belijdeniskerken af te breken, en dat hiervoor in de plaats moet komen de belijdenisloose, dat is zonder geschreven belijdenis, belijdende gemeente.

Hiermee nu zijn we het volstrekt niet eens. Eer ijveren we voor het tegendeel. Doch op dit oogenblik laten we *dit* geschilpunt rusten, en wijzen er alleen op, dat men zich *niet* orthodox moet noemen noch zich voor orthodox uitgeven, als men het op geen voeten of vamen na is.

Orthodox is nu eenmaal een *kerkelijk* woord. Het hoort thuis bij een kerkelijke belijdenis. En *kan* geen anderen zin hebben, dan dien van instemming met de kerkelijke belijdenis, althans in hare onderscheidende en kenmerkende stukken.

En daarom komen we er tegen op, dat men in kringen ten onzent, die nog altoos zeggen niet Luthersch noch Doopsch noch Modern, maar hoe verwaterd dan ook, Gereformeerd te willen zijn, den eeretitel van orthodox geeft aan een leek of prediker, die zoo heterodox mogelijk is en op schier alle hoofdpunten tegen de Gereformeerde belijdenis ingaat.

Tegen de „Modernen" als ongeloovigen, staan de gezamenlijke belijders van den Christus naar de Schriften als „*geloovigen*"; maar niet als orthodoxen.

Of ze behalve „*geloovig*" in algemeenen zin, bovendien ook nog *orthodox* zijn, hangt af van de kerk, waarin ze optreden, en van hun al of niet overeenstemming met de belijdenis dezer kerken.

Het is dus zeer verkeerd, als men zegt: Die leek of die prediker is wel orthodox, maar niet Gereformeerd.

Zulk zeggen heeft geen zin.

Het is onnadenkend en oppervlakkig; want orthodox is voor u alleen de man die instemt met de belijdenis uwer kerk, en zoo ge dus zelf Gereformeerd zijt, is niemand voor u orthodox, tenzij hij Gereformeerd zij.

Orthodox en Gereformeerd zijn in de Gereformeerde kerk en voor elk Gereformeerde woorden van volkomen gelijke beteekenis.

En waarom we hier nu op wijzen?

Alleen om een misverstand uit den weg te ruimen, dat zoo ongelooflijk veel kwaad doet; aaleiding tot allerlei misverstand geeft; en de oogen der menigte verblindt.

Natuurlijk als iemand „orthodox" *is*, dan is er verder op het stuk der waarheid niets op hem aan te merken.

Orthodox is de hoogste eeretitel.

En wee t ge er u nu aan, dezen eeretitel te geven aan leeken of predikers, die schier op alle cardinale punten van de Gereformeerde belijdenis *afwijken*, dan verzwakt ge daardoor het Gereformeerd karakter van uw eigen geloof.

Dan wordt wat in de Gereformeerde belijdenis steeds *hoofdzaak* was ook voor u almeer *bijzaak*.

En allengs geraakt ge in dien zonderlingen toestand, dat ge een volbloed Arminiaan voor orthodox en dus binnen uw kring voor Gereformeerd verklaart.

Aan deze Babylonische spraakverwarring nu behoort een einde te komen.

Men moet een man weer een man en een paard een paard noemen, en zonder daarmee iemand te krenken of verdacht te maken, dengene, die op het stuk van de uitverkiezing en den vrijen wil denkt zooals Arminius dacht, of zooals de Saumursche godgeleerden leeraarden, niet afschilderen als ware hij het eens met Calvijn of Voetius.

Zij er waarheid bovenal!

Waarheid ook in ons spraakgebruik.

Dit zal tevens rust in de gemoederen aanbrengen en veel verklaren, wat nu onverklaarbaar lijkt.

Dan toch zal men er zich niet langer over verwonderen, dat zulke leeken en predikers het Calvinisme op allerlei manier bestrijden en tegenstaan.

En evenzoo er niets onnatuurlijks meer in vinden, dat deze leeken en predikers op politiek gebied met de Liberalen loopen. Immers hun geestelijke voorouders in de dagen van Oldenbarneveld deden dit evenzoo.

Ook zal men dan beter en juister gaan hooren, als men in de kerk zit. En onmogelijk zal almeer worden, wat men thans nog gedurig beleeft, dat een predikant meer bedekt of meer openlijk op den kansel week in week uit *tegen* de Gereformeerde belijdenis ingaat, en dat toch mannen en vrouwen, die voor zich zelf nog wel terdege op deze belijdenis prijs stellen, dit aanhooren, zonder ook maar van verre te merken, wat contrabande er wordt binnengeloodst.

Het is een teeken onzes tijds, dat de ziekenverpleging een zooveel breedere plaats in aller schatting gaat innemen, en het kan ons in zeker opzicht zelfs leed doen, dat de aandrang ten deze meer van de academie dan van de kerk uitging.

Er moet beter voor onze kranken gezorgd worden.

Het besef moet meer algemeen doordringen, dat alle blinden, kreupelen, dooven, kranken en krankzinnigen een lijden dragen, dat niet hen alleen, maar ons allen aangaat; en waarin tot ons de roepstem komt, óm te rijker en te hooger ons gehoor, ons goed gezicht, onze gave en dege gezondheid te waardeeren, en niet minder om juist die kostelijke gaven in liefde en toewijding aan te wenden voor de verzachting van der kranken leed.

De liefde en dank voor God en de liefde voor den naaste moet ook hier ten offer gemengd.

En toch hoe warm we daarom het pleidooi ook voor beter ziekenverpleging voeren, toch doen we dit, voor zooveel meer *publieke* verzorging bedoeld wordt, niet met onvermengde ingenomenheid.

Men mag toch niet vergeten, dat deze behoefte aan meer *publieke* ziekenverpleging ten teeken is, dat de stille huislijke ziekenverpleging *afnam*.

Vroeger was de toestand zoo, dat schier elke kranke zich liever *in huis* behielp, dan dat hij krankenweelde genoot in een *gesticht*. Moeder en zuster sloofde zich liever af en putte zich liever uit in lange nachtwaken, dan dat een *vreemde* vrouw aan het bed harer zieke zou komen. En zelfs de arme, die nog niet geheel arm was, gaf er verre de voorkeur aan, om thuis op zijn krankbed wat harder te liggen, dan zachter te worden neergevlijd op de kribbe in het *gasthuis*.

Er was in de meeste gezinnen, vooral bij moeder en bij de zusters grooter schat en voorraad van stille dienende liefde en toewijding, die niet zoo naar buiten liep en zich minder vertoonde in allerlei vereenigingen en Christelijke werkzaamheden, maar te edeler en kiescher schitterde in den stillen huislijken kring. Dat niemand dan God en de familie deze liefde zag; maar dat ze juist daardoor te dieper leefde en te rijker ontwikkeld wierd.

En zoo ook was er bij de meeste kranken meer vraag naar intieme moederzorg en zusterlijke hulpe, dan naar de geoefende hand van de verpleegster. Men gaf meer om het warme hart, dan om de vaardige hand. Onze kranken vonden die stille huislijke liefde een medicijn, waar het hart bij opleefde.

En al moge dit nu ook eenigszins ideaal zijn voorgesteld, en al weten we zeer goed, dat er ook oudtijds in sommige gezinnen vaak schandelijk met de zieken, vooral met lieden van dagen, die aan slepende ziekten leden, geleefd werd; toch is het Christenplicht nog eens te wijzen op dit aloude element in de ziekenverpleging, dat nu al meer zoek raakt; iets wat stellig niet toont, dat onze maatschappij een hooger en nobeler standpunt inneemt.

De toenemende gewoonte, om als men ziek is, zich naar een ziekenhuis te laten brengen, om er verpleegd te worden, verraadt van de eene zijde, dat de huislijke verpleging veel van haar intieme kracht verloor, en anderzijds dat onze zieken meer op uitwendige verzorging letten, en minder prijs stellen op wat goed kan doen aan hun hart.

Want al geven we ten volle toe, dat onze verplegers en verpleegsters in den regel uitnemend hun taak verstaan, toch willen we ook niet vergeten, dat onze oude huismoeders, zonder opleiding in een gesticht, alleen door moederlijken zin en het talent der liefde voorgelicht, niet minder uitnemend de kunst verstonden, om het ziekbed zacht te spreiden, het kussen onder het matte hoofd te vlijen, en door stille kalmte rust aan te brengen voor het gevoelig gestel.

Het was een andere wijze van verplegen, minder geoefend, maar vaak teederder, en het is zeer de vraag of onze ommekeer winste is.

Het weghalen van de zieken uit onze huizen is voor onze gezinnen een bepaald *gemis;* want een zieke in huis is voor heel het gezin een oefenschool van hooge zedelijke beteekenis. En wat de sterfbedden verloren hebben bij vroeger, behoeft, bij die wisseling van het huislijk leger met het publieke bed, geen nader betoog.

Toch, dit geven we voetstoots toe, is er thans niet meer tegen den stroom op te roeien, en dit ten minste staat bij ons vast, dat de belijders des Heeren geroepen zijn, om, nu er eenmaal zulk een publieke ziekenverpleging is ingevoerd, door optreden hunnerzijds de nadeelen die hieraan verbonden zijn, te temperen.

De publieke ziekenverpleging is altoos meer inheemsch geweest in Roomsche dan in Protestantsche landen, en is uit die Roomsche landen tot ons gekomen onder het drijven der medische wetenschap.

Dit laatste was natuurlijk.

De medische wetenschap heeft gaarne beschikking over veel bedden, belegen met kranken van allerlei aard. Dan valt allerlei proefneming gemakkelijk. Men kan zijn waarnemingen vermenigvuldigen. Het onderwijs kan meer empirisch toegaan. En ook het is voor de doctoren gemakkelijker om van bed tot bed, dan van huis tot huis en van straat tot straat te gaan.

Iets waar dan bij komt, dat de medische wetenschap haar schoonste triomfen op het gebied van de chirurgie behaalde, en dat voor eenigszins ernstige operatiën zulke omvangrijke voorzorgsmaatregelen moeten genomen en sulke kostbare inrichtingen moeten gemaakt, dat vooral met het oog op de noodzakelijkheid om alle besmetting van de wonden te voorkomen, een operatie in huis steeds gevaarlijker en bedenkelijker wordt.

Bij operatien van ingrijpenden aard zouden wij dan ook stellig aanraden, om gebruik te maken van de uitnemende gelegenheden die onze inrichtingen daarvoor thans aanbieden.

Maar al kunnen we gelijken raad niet geven bij gewone ziekte, zelfs niet bij chronische, en stellig niet als vaste regel bij besmettelijke krankheden, toch ligt het feit er nu eenmaal toe, dat deze drang van de academie gevoegd bij de afneming van onzen huislijken zin, de publieke ziekenverpleging voorloopig geijkt heeft, en of men er tegen is of er voor pleit, deze tak van de philanthropie welig uitschiet.

En dit nu zoo zijnde, is het o. i. een stellige roeping der Christenheid, om ook harerzijds op te treden, en waar de Overheid ons niet anders kan aanbieden dan dusgenaamd neutrale ziekenverplegingen, waar voor het lichaam uitnemend, maar voor de ziel zeer sober gezorgd wordt, ook harerzijds ziekenverpleging te verschaffen, die voor het lichaam evengoed, maar bovendien ook voor de ziel zorgt, en zorgt voor het hart.

Voor een Christen, die bij genade leeft, is het vooral in dagen van ernstige krankheid, in onze meeste publieke ziekenverplegingen niet uit te houden.

Niet dat men er niet lief is en niet goed zorgt, maar men beschouwt er den kranke als ware hij enkel lichaam; en voor zijn ziel en zijn hart vindt hij er niets. Of zoo er al een ernstiger toon heerscht, spreekt toch die toon het hart van Gods kind niet toe.

Gods kind vraagt op zijn ziekbed om iets meerders en om iets anders.

En dat andere en dat meerdere nu kan niet de neutrale, maar *kan* alleen de Christelijke ziekenverpleging geven.

Vandaar onze hooge ingenomenheid met Veldwijk.

Vandaar onze blijdschap dat te Rotterdam in *Eudokia* zoo schoone stichting voor chronische zieken verrees; een stichting die thans diaconaal werd, en daarvoor ook nu weer een beroep deed op de hulp der broederen; een beroep, dat we hopen, dat in wijden kring weerklank zal vinden.

Maar vandaar ook, dat we zoo warme belangstelling toonden, in wat thans ook in Amsterdam beproefd werd.

Want al vergeten we daarom het gesticht voor idioten op 's Heeren Loo niet, toch draagt dit een te bepaald karakter, om in het algemeene kader van ziekenverpleging te vallen. Een idioot kind is iets anders dan een ziek kind.

Voor een ziekenverpleging daarentegen die een meer algemeen karakter zal dragen, en straks een centrale beteekenis voor heel ons land zal erlangen, is Amsterdam de aangewezen plaats.

We zien daarom in het minst niet uit de hoogte neer op het Diaconessengesticht in Utrecht.

Ook dat gesticht heeft een uitstekenden naam, en zal ook voortaan uitnemende diensten bewijzen.

Maar, de ervaringen der laatste dagen hebben het geleerd, men kan aan een ziekenverpleging geen godsdienstig karakter verleenen, of dat karakter moet *zeer bepaald* zijn.

Vandaar dat ook de Gereformeerden hunnerzijds *moesten* optreden.

En was dit vroeger, zoolang de Gereformeerden altoos onderling verdeeld optraden ondenkbaar, thans nu ze elkander de broederhand reikten, is dit mogelijk geworden.

En zoodra straks de zoen volkomen zal zijn, komt dan ook het oogenblik om met vereende kracht aan dit schoone denkbeeld krachtdadiger uitvoering te geven.

Naar we vernamen, is de poging bij de Christelijke Gereformeerde kerken om sich los te maken van het Reglement van 1869, bijna nergens op moeilijkheden gestuit.

Zeer binnenkort zal dan ook de kennisgeving aan de Regeering kunnen uitgaan, dat de Dordsche kerkenording van 1619 voor dat reglement in plaats is gekomen; en zoodra deze kennisgeving blijkt geen bezwaar bij de Regeering te ontmoeten, kan het moeielijke en ingewikkelde werk, om de acte van vereeniging op te maken een aanvang nemen.

Mr. Smidt is hierbij als Minister van Justitie een niet ongewenscht man.

Zoo iemand toch dan is hij specialiteit juist in de kerkelijk juridische quaestie, en dat biedt ons het groote voordeel, dat hij ten deze niet behoeft af te gaan op de voorlichting van zijn bureau, maar uit eigen oogen ziet.

Doch al loopt de reglementswijziging vlot van stapel, dan nog telle men de verdere regeling niet te licht.

Kerken die jarenlang een eigen huishouden hadden, en ook zekeren levensregel volgden, zijn gewoonlijk aan die details en levensregelen gehecht en gewend.

De daaruit voortspruitende moeielijkheden betreffen dan wel geen beginselen, noch zelfs groote zaken, maar teere, moeilijke quaesties, waarbij allerlei persoonlijke aangelegenheid of practische bedenking in het spel komt.

Doch juist daarom is het dan ook zoo geraden, dat de kerken over en weer alles nalaten, wat deze moeilijkheden nog zou kunnen vergrooten.

Hoe hartelijk we ons dan ook verheugen over de toenadering van kerk tot kerk en niet minder over de wederzijdsche ontmoeting in tal van steden en dorpen, mogen we toch niet nalaten nogmaals onze waarschuwing te herhalen, dat men toch ophoude met nu reeds te veel op de toekomst vooruit te loopen.

De liefde moet ook kunnen wachten. Ze moet rustig kunnen zijn, en niet overijlen.

Wie dat niet kan, aan diens liefde ontbreekt de ware veerkracht.

Blijve daarom alles zooals het is.

Laat nu geen banden geknoopt worden, die straks weer op andere wijze losgestrengeld moeten worden.

Een knoop leggen gaat in een oogenblik; maar een verwarden knoop te *ontknoopen*, kost soms ingescheurde nagels.

Bij den moeielijken strijd, dien de Vrije Universiteit te voeren heeft, om haar bestaansrecht op wetenschappelijk terrein te veroveren, is het van het hoogste belang ook op het oordeel van het *buitenland* te letten.

Niet alsof men in het buitenland beter tot oordeelen in staat ware, maar omdat men buitenaf op *onpartijdiger* standpunt staat.

Zij er daarom op gewezen, dat de eerste dissertatie der Theologische faculteit aan de Vrije Universiteit de eere genoot eener uitvoerige recensie in de *Theologische Literaturzeitung* van 28 November j.l.; en wel van eene recensie die slechts op één punt iets vindt af te keuren, in zooverre de Luthersche recensent namelijk van oordeel is dat de Calvinistische schrijver *Luther* niet tot zijn recht heeft laten komen.

Doch dit is dan ook letterlijk alles.

Overigens vindt de recensent enkel stof tot wetenschappelijke waardeering.